

Kokoelmasta poimittua aineistoa muistelun tueksi: REISSUN PÄÄLLÄ

Lieksa / Pielisentietä Sairaalakadun kulmasta (vas.) kirkolle päin.
1950-luku. Pielisen museo. CC BY 4.0.

Muistellaanpas tällä kerralla elämän aikana tehtyjä retkiä ja matkoja; reissuja yhdessä, yksin... kävellen, polkupyörällä, autolla tai junalla. Lähelle tai kauas. Toivottavasti nämä tarinat tuovat mieleesi omia retkiäsi.

Tunnelmallinen kesäinen perheretki on kuvattu Maria Larsénin kirjassa **Pielisen rannalla**, joka sijoittuu 1940-luvulle (s. 97–98):

He olivat tulleet retkelle moottoriveneellä, Isä, lapset sekä naapurin Aatu, Isän vanha työtoveri vuolukivitehtaalta.

- - - Kuuma, heinäkuinen hellepäivä oli kääntymässä jo iltaan. He olivat kalastelleet aikaisemmin rannan läheisyydessä ja kypsentäneet ahvenia nuotion hiilloksella. Nyt he istuivat sileällä kalliolla aivan veden rajassa katsellen kaukana alenevaa aurinkoa ja tyynenä lepäävää Pielistä. - - -

Isä meni lisäämään puita nuotioon. Aatukin nousi ja lähti nuotiolle. Isä otti mustan kahvipannun ja haki sillä vettä järvestä, hän keittäisi kahvia. Ripustettuaan pannun kepin päähän hän kyykistyi pitelemään sitä tulen yläpuolella.

- Tulukkoopas kahville! kuului kohta Isän ääni. Isä odotti kahvikupit kädessään. Jokainen sai omansa. - - -

Syötyään lisäsivät lapset puita nuotioon. Vielä he eivät halunneet lähteä kotiin. Ilta oli lämmin, tyyni Pielinen kaunis, ja Aatun seurassa oli viihtyisää. Seurue istui roihuavan, rätisevän tulen ympärillä.

Aatu katseli palavia puita ajatuksissaan. Kohta hän puhkesi lauluun. - - -

Leirinuotiot Pustalla palaa,
laulut ja karkelot soi,
ja mä katson sun silmiisi salaa,
surun jälkiä niissä ei näy...

Samassa kirjassa tehdään matkaa myös polkupyörällä. Isä on ostanut uuden pyörän isosisko Rauhalle, jotta hän pääsee 10 kilometrin päähän naapurikylään tansseihin. Pikkusisko Anne käy pyörällä siellä naapurikylässä kaupassa, mutta koska hän on noin 10-vuotias, retki ei suju aivan ongelmitta (s. 115–116):

Anne oli saanut lainata kauppareissua varten Rauhan uutta pyörää. Piti ostaa ruisjauhoja kymmenen kiloa.

Voi, miten hauskaa! oli Anne ajatellut iloisena. Saisi ajaa kylälle hienosti Rauhan uudella ajoneuvolla eikä tarvitsisi polkea Isän pyörällä tangon välistä jauhopussi selkärepuissa. Nyt hän voisi jättää repun kotiin ja tuoda jauhot tavaratelineellä.

Hän huristeli kärrytietä pitkin tottuneesti ja hyvää vauhtia, välillä polkien, välillä seisoen tikkusuorana polkimilla. - - -

Harmaa kauppatalo näkyi edessä mäen päällä. Vain jyrkkä alamäki ja sitten yhtä jyrkkä ylämäki. Anne huristeli alas mäen, ylämäessä oli työnnettävä pyörää. Mäen päällä hän talutti ylpeänä koristeellisen kulkuneuvonsa rappujen eteen ja asetti sen seinää vasten.

- Millees sinä viet nämä jaahot pihhaan? kysyi kauppias harvakseen Annelta mitatessaan puisella kauhalla ruisjauhoja pussiin vaa’an päällä.
- Pyörällä, ritikalla, kertoi Anne. - - -

Anne hyvästeli ja lähti paketin kanssa kaupasta. Hän satoi jauhopussin kiinni pyörän tavaratelineeseen, hypähti iloisena polkimille ja lähti ajamaan jyrkkää alamäkeä kotiin päin. Mutta mikä pyörää vaivasi? Hän ei pystynyt ohjaamaan sitä. - - - Lopulta [pyörä] suistui kauppiaan vehnäpeltoon, Anne mukanaan.

Onnettomana Anne kömpi ylös pellostasta, tarttui pyörään ja nosti sen pystyyn. Pyörä oli mennyt rikki! Voi kauheata, miten hänen nyt kävisi? Sen ohjaustanko oli aivan vääristynyt. - - -

Kauppiaan teini-ikäinen poika, Veijo, oli sattunut kävelemään pihalla ja pysähtynyt mäen päälle seuraamaan Annen menoa. Hän oli nähnyt koko tapahtuman ja juoksi apuun.

- Se pyörä mäni rikki! uikutti Anne.
- Ee se oo rikki, lohdutteli Veijo.

Hän otti pyörän ja asetti sen etupyörän jalkojensa väliin. Sitten hän väänsi ohjaustankoa, - ja pyörä oli jälleen kuin uusi! Siunattu Veijo!

Matkustellessa voi osua kohdalle monenlaisia sattumuksia, romanttisiakin. Tällaisen sattumuksen kertoo Erkki Martikainen kirjassaan **”Voihan pojat”**, ihastuminen junamatkalla Joensuuhun:

Vietetään nuoren parin kihlajaisia 1950-luvulla ja juhlissa sulhasen isä kysäisee: (s. 158–159)

- Missäs muuten tapasitte ensi kerran, tansseissako? - - -
- Älä kerro, älä, tyttö sanoi punastuen. - - -
- Kyllä mie voin kertoa. Junassa tavattiin, silloin keväällä. Hiän tuli Helsingistä ja mie Lahesta sillä yöjunalla, Pekka kertoi.
- Mie kun niin toivoin, että tulis Lahesta joku nuori, kun ei nukuttanutkaan. Hiän tuli, ja nyt sitä ollaan tässä, nauroi tyttö.
- Vai sillä viisiin, sanoi isä.
- Se olikin tosi kohtalokas junareisu, tyttö sanoi katsoen mielitiettyään vallattomasti hymyillen. - - -
- Vallankin kun mie olin myöhästyä siitä junasta. Juoksin hirveätä vauhtia koko Rautatienkadun matkan, siinä oli hiton iso mäkikin, Pekka kertoi nauraen.

Monessa kirjassa kuvataan aikoja, kun rautateitä rakennettiin ja junat alkoivat kulkea. Humoristisia juttuja junan kulun alkua ajoilta on kirjassa **Ilokontti : karjalaisten kaskuja, muistoja ja sananparsia**. Esimerkiksi (s. 115):

Kaksi karjalaispoikaa eivät olleet monta kertaa matkustaneet junalla. Kerran he istuivat sellaisessa kulkuneuvossa. Hieno neiti tuli vaunuun työntäen pikku rattaita, joissa oli limunaattia, karamellejä sekä hedelmiä tarjolla. Hänen tultuaan poikien kohdalle pojat kyselivät:

- Mittee ne nuo pötkyt ovat?

Neiti sanoi, että ne olivat banaaneja. Kun pojat eivät koskaan olleet banaaneja syöneet he ostivat sellaiset, kun neiti neuvoi vielä kuinka ne kuoritaan. Toinen sai jo kuoren pois ja haukkasi, kun juna ajoi Pönttövuoren tunneliin ja tuli pimeys.

Synty keskustelu:

- Joko sie haukkasit?
- En vielä.
- Elä haukkookkaa – siitä männöö näkö.

Autokyytiäkin otettiin. Koska kylillä oli pula autoista, keksivät kuorma-autoilijat ”hyvän tuuletuksen” kuljetuksen myös ihmisille. Ja taas päästiin määränpähän. Tätä muistellaan Martonvaaran kyläkirjassa näin (Matkantekoa Martonvaarassa 1950-luvulla s. 237–238):

Sotien jälkeen, kun tämän maan autokanta oli melko loppuun kulutettu, täytyi ihmisten tilapäiskuljetuksissa joskus improvisoida. Ei ollut henkilöautoja koko kylällä, taksitkin tulivat käyttöön vasta, kun oltiin pitkälti 50-luvulla. Eipä ollut juuri linja-autojakaan, nekin vähät, jotka liikennöitsijä joskus sai, kuluivat reittiliikenteessä.

Puutavaran, muun erilaisen tavararan ja maa-ainesajon lisäksi näillä autoilla [=kuorma-autoilla] kuljetettiin myös ihmisiä. Kun tarvis tuli, niin autoilija putsasi lavan, nosti penkkisysteemin paikoilleen, nakkasi tikapuut lavalle ja ajo voi alkaa. Sellaisessa kyydissä ilmastointi toimi, happea riitti ja hajutkin häipyivät taivaan tuuliin. Hää- ja hautajaisreissujahan näin tehtiin... - - - Suosittuja olivat myös matkat maatalousnäyttelyihin sekä muihin pippaloihin. Juhannusaattoisin taasen Koli veti puoleensa martonvaaralaisiakin. Silloin saattoi kuski panna pienet koivut rekvisiitaksi lavan etukulmiin, sillä olihan juhla ja juhannusilta.

Suihko, Niilo. Kaksi miestä, nainen, moottoripyöriä, polkupyöriä ja kuorma-autoja. 1956. Ilomantsin Museosäätiö / Ilomantsin valokuva-arkisto.

VERÄJÄ

Unohtaa en koskaan saata
mielessäni säilyvää,
ajan menneen maisemassa
kotipellon veräjää.

Ylispuulla usein istui
mietteissänsä pikkumies.
Uupuneena koulutieltä,
kotiin tullessa kun ties.

Pirtti harmaa, kotipellot,
kotipolut, pihamaa.
Koulupojan katseen alla
maisemaa ei rakkaampaa.

Tallin luona illan suussa,
isä riisui hevostaan.
Kottarainen viiripuussa,
puhalteli huiluaan.

Muistoissani usein siellä,
päivä laskee metsän taa.
Äidin liina kaivotiellä,
unikuviin palajaa.

Karjan kellot kotihaassa,
soivat öiseen maisemaan.
Kesän kyläkarkeloista,
veräjälle tulla sain.

Kotimänty kalliolla,
pahkaoksin kaarnavöin.
Aamun ensi sarastusta,
oksillansa siivilöi.

Puut on pois jo veräjästä,
pielet maahan maatuneet.
Kotimetsän puiden alla,
polut umpeen kasvaneet.

Avautuva, sulkeutuva
raja kahden maailman.
Siitä kerran tieni aloin
kohtaloni ohjaaman.

Kohdata sain monet harhat,
tietä pitkää kulkien.
Käsi sulkea sai salvat
veräjien vieraiden.

Monet vaiheet, monet retket
viittatiellä elämän.
Vuotten taa on jääneet hetket
luona kotiveräjän.

- Uuno Sykkö

Teoksesta Etesmutkaisia matkoja Kiihtelysvaaran
menneisyyteen 1989

Kysymyksiä muistelun tueksi

- Mikä on ollut mieleenpainuvin matkasi/retkesi elämäsi varrelta?
- Minne matka suuntautui, olitko siellä yksin/ketä oli mukana?
- Oliko retkieväitä mukana?
- Mitä tunteita matka sinussa nyt herättää: oliko se mieleenpainuva hauskuuden, jännittävyyden, surullisuuden, kauneuden vai minkä takia?

Lähteet

- Larsén, Maria: Pielisen rannalla, Compania Comder 2012
- Martikainen, Erkki: Voihan pojat : eräs kesä sodan jälkeen poikajoukon kokemana joen kaupungissa, Gummerus 2006
- Ilokontti : karjalaisten kaskuja, muistoja ja sananparsia, SKS 1991
- Martonvaara : historiaa ja muistelmia, Martonvaaran kyläyhdistys ry 2004
- Etesmutkaisia matkoja Kiihtelysvaaran menneisyyteen, Kiihtelysvaara-Seura 1989